

«Tge emprendissadi duai jau eleger?»

La furmaziun fundamentala professiunala en survista

■ **Suenter il stgalm secundar I entra la gronda part dals giuvenils en la furmaziun fundamentala professiunala. Ins potscherer tranter passa 230 emprendissadis (professiuns artisanal-industrialas, professiuns commercialas, professiuns en il sector da sanadad, agricultura/selvicultura, professiuns socialas, professiuns da furmaziun e creaziun).** En la furmaziun fundamentala professiunala vegnan intermediadas ed acquistadas las abilitads, las enconuschentschas e las capacitads ch'èn necessarias per exequir in'activitad en ina tscherta professiun u en in tschert champ da professiun. Bleras qualificaziuns professiunalas vegnan acquistadas en Svizra sin il stgalm secundar II, entant che las medemas qualificaziuns vegnan acquistadas en auters pajais sin il stgalm terziar. Uschia sa differenziar schi il sistem svizzer da la

gronda part dals sistems da la furmaziun professiunala estra che sa basa bler pli fitg sin la scola. La furmaziun fundamentala professiunala vegn fatga per gronda part tenor il sistem dual: ina scolaziun pratica professiunala durant 3 fin 4 dis per emna en in manaschi d'emprendissadi vegn cumpletada da l'instrucziun teoretica (roms da la furmaziun professiunala e roms da la furmaziun generala) durant 1 fin 2 dis per emna en la scola professiunala spezializada. Supplementarmain frequentan las emprendistas ed ils emprendists curs che sa drizzan a differents manaschis, en ils quals ellas ed els approfundeschan abilitads specificas da la pratica professiunala.

Ils differents tips da la furmaziun fundamentala professiunala
 La furmaziun fundamentala professiunala porscha las suandantas scolaziuns: furmaziun fundamentala professiunala da 2 onns cun in attest federal da furmaziun professiunala; furmaziun fundamentala professiunala da 3 u da 4 onns cun attestat federal da qualificaziun; maturitad professiunala cun attestat federal da maturitad professiunala.

La furmaziun fundamentala professiunala da 2 onns cun in attest federal da furmaziun professiunala substituescha l'emprendissadi scursani da pli baud. Cuntrari a l'emprendissadi scursani porscha ella in diplom professiunel reconuschì federalmain per giuvenils ch'èn pli flaivels en quei che concerna lur prestaziun ed als garante-scha ina colliaziun en il sector da la furmaziun. Ella prepara per pratitgar ina professiun cun pretensiuns pli simplas.

Ina furmaziun fundamentala professiunala da 3 u da 4 onns cun attestat federal da qualificaziun prepara per pratitgar ina tscherta professiun.

La maturitad professiunala cun attestat federal da maturitad professiunala è ina furmaziun generala amplifitgada ed approfondada che cumplettescha la furmaziun fundamentala professiunala da 3 u da 4 onns per giuvenils fermes en scola. Ella vegn purschida dapi la mesadad dals onns 1990 e pussibilitatescha in access direct ad ina scola auta spezializada. La maturitad professiunala po vegnir absolvida durant la furmaziun fundamentala professiunala da 3 u da 4 onns (instrucziun supplementara en ils

roms da furmaziun generala) u suenter questa furmaziun cun frequentar in institut da scolaziun correspudent (scolaziun a temp cumplain dad 1 onn u scolaziun a temp parzial d'ina durada dad 1.5 fin 2 onns).

La furmaziun fundamentala professiunala po er vegnir absolvida en ina purschida da scola a temp cumplain. Purschidas da scola a temp cumplain èn tranter auter scolas medias commercialas u scolas medias d'informatica.

Il manaschi d'emprendissadi

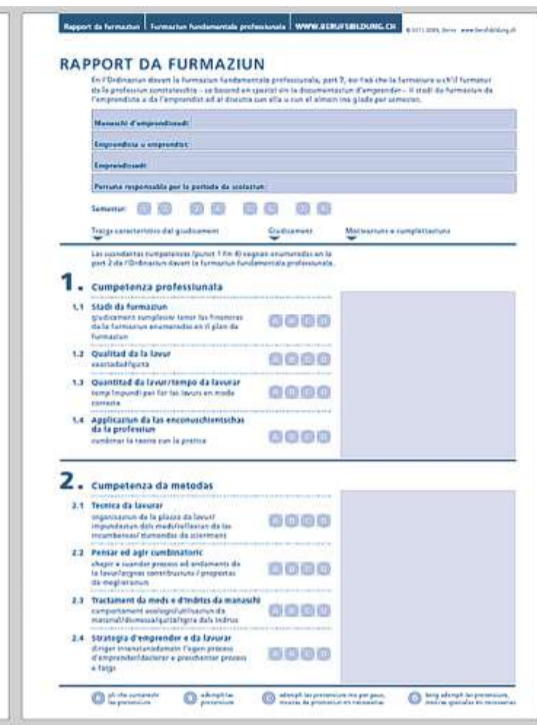
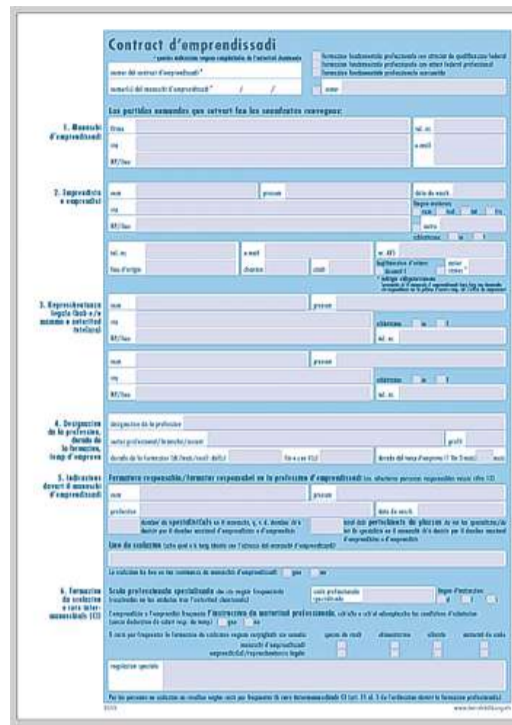
Scolaras e scolars ch'han terminà il stgalm secundar I e ch'han cumpleni il 15avel onn da vegliadetgna pon candidar per ina plazza d'emprendissadi en in manaschi d'emprendissadi u – eventualmain suenter avair absolvi in examen d'admissiun – entrar en ina purschida da scolaziun a temp cumplain. Il manaschi d'emprendissadi decida davart la procedura da seleziun. Per regla èn decisivas las prestaziuns ch'èn vegnidas cuntanschidas al stgalm secundar I, ils documents d'annunzia sco er in discurs da preschentaziun per surdar la plazza da scolaziun. Differents manaschis d'emprendissadi dumondan las candidatas ed ils candidats supplementarmain da far in test da qualificaziun.

La furmatura u il furmatur da la professiun en il manaschi d'emprendissadi discuta il success d'emprender cun las emprendistas e cun ils emprendists e constatescha lur stadi da furmaziun en in rapport. Mintga semester vegn fatg in tal rapport da furmaziun. Quest rapport cuntegna cunvegns da finamiras tranter las emprendistas ed ils emprendists e las furmaturas ed ils furmatur da la professiun che vegnan examinadas periodicamain. Giuditgadas vegnan las competenzas professiunalas, metodicas, socialas e persunalas sco er las prestaziuns cuntanschidas en la scola professiunala spezializada ed en ils curs che sa drizzan a differents manaschis. Las emprendistas ed ils emprendists nodan en la documentaziun d'emprender sistematically main tut las lavurs essenzialas, las abilitads e las capacitads acquistadas sco er las experientschas fatgas. La documentaziun d'emprender da las emprendistas e dals emprendists dat a las furmaturas ed als furmatur da la professiun scleriment davart l'andament da la furmaziun, davart ils interess da la professiun e davart l'engaschament persunal da las emprendistas e dals emprendists.

Svilup da las scolas professiunalas en il Grischun

Cuirra enconuscheva dapi il 1835 la scola da dumengia da la Societad industrial (Churer Gewerbeverein), nua che giuven mastersgnants survegnivan in'istrucziun en dissegn, leger, scriver e far quintes. Il 1849 ha surpiglià la Societad da maisters questa scola ch'è vegnida manada dapi il 1868 sut il num Scola professiunala e ch'è passada il 1886 a la citad. Dapi il 1884 prestan la Confederaziun ed il Chantun contribuiziuns a las scolas professiunalas, la frequentaziun da quellas era dentant facultativa en il Grischun fin il 1921.

En ils onns 1840 ha la scola chantunala evangelica introduci ina classa da chemia pratica, ed il 1850 ha ella institui la partiziun reala per l'emprima giada sco partiziun autonoma. Questa instrucziun tecnica duva remplazzar las scolas professiuna-

Versiun rumantscha dal Contract d'emprendissadi e dal Rapport da furmaziun.

las derasadas en auters chantuns. Dapi il 1861 offriva Samedan mintgamai dal november fin l'avrigl curs da la saira artisanal, ed il 1980 han ins installà a Samedan ina scola per tut l'Engiadina. A Tusaun è vegnida fundada ina scola professiunala en ils onns 1860, a Tavau il 1896, a Poschiavo il 1929. Quella a Sta. Maria en V.M. è la pli pitschna da la Svizra e cooperescha era cun il Vnuost. Dapi il 1991 han lieu en quella scola era curs da bloc per taiser a chasa. A Glion ha gi lieu l'emprim curs artisanal il 1899 (october-avrigl). Il 1957 è la scola professiunala a Glion vegnida serrada per mancanza da plazza e da scolasts. En substituziun ha la Scola professiunala Cadi, averta il 1932 a Cumpadials, cuntinuà cun l'instrucziun fin il 1971. Alura è ella puspè vegnida transferida sco Scola professiunala Surselva a Glion. L'instrucziun specifica succeda (anc adina) a Cuirra.

Il reglament dal 1905 per ils examens d'emprendissadi finals (anc facultativs) è restà en vigur fin a l'introducziun da la lescha chantunala davart ils emprendissadis (1921). Dapi alura exista in'obligatori da scolaziun cun in examen final. Fin il 1938 vegnivan ils emprendissadis tgirads da la federaziun professiunala respectiva. Il 1934 è vegni creà l'Uffizi chantunal per emprendists (oz Uffizi per la furmaziun professiunala); dapi il 1954 stattan a disposiziun cussegliaders da professiun (l'emprim mo a Mustér, Aschera e Zernez), e dapi il 1973 operescha in inspectur professiunel sco coordinatur e cussegliader sin il champ da l'instrucziun. Il 1983 è entrada en vigur la lescha actuala davart la furmaziun professiunala.

Scolas professiunalas spezializadas dal Grischun

- Berufsfachschule Landschaft Davos
- Center da furmaziun per la sanadad ed ils fatgs socials
- Gastgewerbliche Fachschule Graubünden
- Gewerbliche Berufsfachschule Chur
- Gewerbeschule Samedan
- Scola professiunala Surselva
- Scola mercantila Surselva
- Scuola da commerz Engiadina'ota
- Scuola industrial Val Müstair
- Scuola professionale Poschiavo
- Wirtschaftsschule KV Chur

Scolas professiunalas spezializadas en il Grischun èn: il Plantahof a Landquart (scolas da purs e puras) las anterius scolas da puras a Glion ed Aschera e da purs a Lavin, la Scola da selvicultura a Maiavilla e la Scola da dunnas dal Grischun a Cuirra (oz integrada en la Scola auta da pedagogia dal Grischun).

La maturitad professiunala

Suenter la finiziun da la furmaziun fundamentala professiunala vegn surdà l'attestat federal da qualificaziun e suenter l'examen reussì da maturitad professiunala l'attestat federal da la maturitad professiunala. La matura professiunala cumplettescha la furmaziun fundamentala professiunala cun dapli furmaziun generala e pussibilitatescha l'access tar in studi da bachelor ad ina Scola auta spezializada correspondent. Cun in examen supplementar (passarella) ni cun ina maturitad gimnasiala po vegnir cumenzà in studi ad ina Scola auta universitara.

La maturitad professiunala po vegnir

cuntanschida durant l'emprendissadi, suenter l'emprendissadi ni era cun la furmaziun ad ina Scola media mercantila.

La maturitad professiunala durant l'emprendissadi è ideala per quels che vulan dad ina vart ir a scola e da l'autra vart tuttina cumenzar cun la vita professiunala per uschia gudagnar agens daners. Ils emprendists visitan durant la furmaziun fundamentala professiunala che cuzza 3 fin 4 onns supplementarmain l'instrucziun dals roms da la maturitad professiunala. L'absenza dal manaschi munta en questa cumbinaziun dus dis ad emna.

Suenter l'emprendissadi po la furmaziun da la maturitad professiunala vegnir absolvida a temp cumplain (2 semesters) ni complementarmain sper la professiun (3 fin 4 semesters).

A la Scola mercantila po vegnir absolvida la furmaziun sco commerciant/a cun la maturitad professiunala. Questa furmaziun cun maturitad professiunala cuzza per regla 4 onns. Ils praticums en ils manaschis han lieu u durant il temp da scola u a la fin da la furmaziun en furma dad in praticum lung. Cundiziu per pudair entrar en la scola è da reussir la procedura chantunala d'admissiun.

Tar tuttas trais variantas da la maturitad professiunala preparan sper ils roms fundamentals sco matematica, linguas, istorgia ed economia era roms d'accent sin in studi ad ina Scola auta spezializada. Las suandantas sis direzioni cun lur roms d'accent specifics vegnan purschidas: direziun creativa (art applitgà, cultura ed art; infurmaziun e comunicaziun); direziun sanadad e social (scienzas naturalas; scienzas socialas), direziun industrial (infurmaziun e comunicaziun; contabilitad), direziun mercantila (fatgs da finanzas e contabilitad), direziun da las scienzas naturalas (chemia e fisica; biologia ed ecologia), direziun tecnica (fisica; chemia).

Contract d'emprendissadi e rapport da furmaziun

Per pudair far in contract d'emprendissadi ston ils manaschis d'emprendissadi posseder ina permissiun chantunala da furmaziun. Il contract d'emprendissadi unitar naziunal vala per tut las furmaziuns fundamentalas. Il rapport da furmaziun è in formular neutral areguard la professiun che serva sco mussavia per il discurs da qualificaziun ch'ha lieu mintga

6 mais tranter la furmatura u il furmatur da la professiun e la persona en scolaziun. Per simplifitgar la moda d'emplenir il contract d'emprendissadi ed il rapport da furmaziun stattan a disposiziun divers meds d'agid electronics en tut las quatter linguas nazionalas. La versiun rumantscha è accessibla sut: <http://www.lv-berufsbildung.ch/dyn/3964.aspx>.

Al spartaviis per la vita professiunala.

FOTO S. HOFSCHLAEGGER

La preschentaziun:
 Dossier «Furmaziun fundamentala professiunala»

Dapli infurmaziuns:
chatta.ch/?hiid=2138
www.chattà.ch